

Kansalaisjärjestöjä ei varmasti voi kutsua median lempilapsiksi, eikä media puolestaan nouse monien kansalaisaktiivien arvostuksessa oikeamielisyyden esikuvaksi. Puheet tiedotusvälineistä neutraaleina tiedonvälittäjinä tai moniarvoisesta riippumattomasta mediakentästä saavat useimmissa kansalaisjärjestöissä aikaan pikemminkin naurunpyrskähdyksiä kuin tyytyväistä nyökyttelyä. Kansalaisaktiivien ja median välit eivät siis ole ongelmattomat, mutta onko syy jomman kumman osapuolen ja onko tilanteen korjaamiseksi mitään tehtävissä?

Kirjoittaessani tiedotusvälineistä tarkoitan valtamediaa, sitä tiedotusblokkia, jonka sanomaa suurin osa suomalaisista säännöllisesti seuraa. Maamme on toki pullollaan erilaisia vaihtoehtoisia näkökulmia esiintuvia lehtiä, radiokanavia ja tv-ohjelmien tekijöitä, mutta tämän “toisen äänen” viesti jää hyvin marginaaliseksi muutaman suurimman lehden ja valtakunnallisten radio- ja tv-kanavien rinnalla.

Tiedotusvälineiden moniäänisyys ei merkitse mitään, jos useimmat soraäänien tuojat jäävät hyvin vähämerkityksisten ja voimavaroiltaan heikkojen tiedotusvälineiden palvelukseen tai “valtamediaankin” päästessään ääni kaikuu yksin kokonaista kuoroa vastaan. Kertaushan on tunnetusti opintojen äiti ja identtisen viestin toistuessa eri suunnilta kansalaisen korvaan useita kertoja päivässä ei yksi kriittinen kolumni hevin muuta kerran syntynyttä vaikutelmaa.

Media, valta ja kansalaistoiminta

Maailmanparantajia vai oman edun tavoittelijoita

Tiedotusvälineissä on esiintynyt vihjailuja siitä, että kansalaisjärjestöt eivät toimikaan julkilausumiensa kunnioitettavien päämäärien hyväksi, vaan keskittyvät “omien päämääriensä” ajamiseen, usein median hyväuskoisella avustuksella. Näitä väitteitä ei ole esiintynyt vain kerran tai kahdesti, vaan yhä useammin saavat aktivistit lukea lehdestä etteivät oikeasti välitä lainkaan niistä asioista joiden puolesta kampanjoivat päivä toisensa perään, vaan taustalla ovat aivan muut päämäärät. Kansan Uutisten *Viikkolehdessä* 5.9.1997 Yrjö Rautio kirjoittaa: “Todennäköisempää kuitenkin on, että ekoterroristit (viittaa turkiseläinten vapauttajiin) tietävät tarkoin tekojensa biologiset seuraukset, mutta eivät niistä tippaakaan välitä. He välittävät vain elinkeinon vahingoittamisesta.” Joskus selityksistä tuskin on edes yri-

tetty tehdä uskottavia. Ne on laadittu ainoastaan vihamielisen ilmapiirin luomiseksi kuten Helsingin Sanomissa 1.6.95 (viitaten ”kettutyttöiskuun”): ”Nähtävästi väkivalta on rikollisille pääasia, jota vain kaunistellaan eläinsuojelutarkoituksin.” Hyvien päämäärien taakse on siis naamioitu pelkkä tuhoamisvietti tai hämäräksi jäävät muut päämäärät, joiden takia oma terveys, taloudellinen tilanne ja tulevaisuus vaarannetaan. Uskovatko toimittajat todella näin vai onko juttujen taustalla tietoinen pyrkimys vahingoittaa kyseistä toimintaa?

Tiedotusvälineiden pelko siitä, että kansalaisaktiivit käyttävät niitä hyväkseen edistääkseen omia päämääriään pitää tietyissä määrin paikkaansa. Kansalaisjärjestöt haluavat asialleen julkisuutta, jota ei voi saada muuten kuin tiedotusvälineiden avustuksella. Samoin poliitikot haluavat ajamilleen asioille julkisuutta, laulajat ja näyttelijät palstamillimetrejä itselleen ja samalla mainetta ja rahaa. Harvemmin lehdissä kuitenkaan vihjaillaan tulisiko Sauli Niinistön ehdotukset ja puheet jättää raportoimatta, jotta hän ei voisi näin ajaa ”omia päämääriään” tai jättää Lolan haastattelu tekemättä, jotta hän ei saisi median avulla ajatuksi omaa uraansa eteenpäin. Mistä siis tämä pelko kansalaisaktiivien toiminnasta kertomiseen, ainakaan myönteisessä hengessä?

Kansalaisaktiivisuuden luonne

Kansalaisaktiivisuus on häilyvärajainen käsite, mutta käytän sitä tässä kuvaamaan järjestötoimintaa ja yhteiskunnallista liikehdintää, joka toimii valtiollisten organisaatioiden ulkopuolella tarkoituksenaan vaikuttaa yhteiskuntaan ja sen epäkohtiin. Sille on siis ominaista kriittisyys, kyseenalaistava suhtautuminen vallitsevaan asiointilaan ja suora toiminta asioiden muuttamiseksi. Viime vuosina uusina liikehdinnän muotoina ovat nousseet esiin mm. Eläinoikeusaktiivisuus ja Maan ystävät -järjestön perustaminen Suomeen. Toisaalta kansalaisaktiivisuutta on myös työttömien järjestötoimintaa, perinteinen rauhantyö tai ihmisoikeusaktiivisuus.

Kansalaisaktiivisuus ei ole missään nimessä vastakohta perinteiselle puoluepolitiikalle, vaan se on toisenlainen poliittisen aktiivisuuden muoto. Kansalaisjärjestöjä voidaan pitää puolueiden oppositiona. Ne ottavat selvää ja tiedottavat kysymyksistä, joihin puolueilla ei riitä joko halua tai aikaa puuttua. Usein puolueet käyttävätkin työssään apuna kansalaisjärjestöjen tuottamaa materiaalia.

Näille liikkeille ominainen muutoshalukkuus koetaan suomalaisessa yhteiskunnassa helposti pelottavaksi. Hegeliläinen valtiota toimijana painottanut kulttuurimme on ilmeisesti synynä kansalaisten oman, muutoksiin

pyrkivän toiminnan kokemiseen pikemminkin uhkana kuin mahdollisuutena.

Monet kansalaisaktivistit kokevat tiedotusvälineiden toimivan juuri tämänkaltaisen ajattelumallin pönkittäjänä. Valtamedian nähdään toimivan vallanpitäjien juoksupoikana, joka suojelee vakiintunutta yhteiskuntajärjestelmää muutosyrityksiltä vaikenemisen, valikoimisen, vääristelyn tai jopa valehtelun keinoin. Kansalaisjärjestöjen näkökulmasta mediamaailma on erittäin keskeinen vallankäyttäjä, koska juuri se säätelee sitä tavoittaako järjestöjen sanoma koskaan laajempia ihmisjoukkoja. Niin kullannarvoisia kuin suorat kontaktit ihmisiin ovatkin, matkasaarnaamisen jäädessä ainoaksi vaikutuskanavaksi eivät toiminnan tulokset ole kovin laajamittaisia. Media on järjestöille ainoa keino saada sanomansa suurten joukkojen korviin.

“Kettutyöt ovat toimituksen näkökulmasta olleet meillä tähän asti - jos tylysti sanotaan - poliisiasia.”

toimittaja Unto Hämäläinen

Kansalaisliikkeet ovat heikkojen taloudellisten resurssiensa vuoksi vielä keskeisemmin riippuvaisia mediasta kuin esimerkiksi yritykset tai poliittiset järjestöt. Tämä pätee Suomessa, mutta erityisen räikeästi tämä tulee esiin puhuttaessa kolmannen maailman kansalaisryhmistä ja heidän kamppailustaan elinmahdollisuuksistaan kansainvälisen kauppapolitiikan keskellä. Järjestöjen vapaaehtoistyöntekijät ja itseoppineet aktiivit joutuvat kilpailemaan suuryritysten mediakonsulttien, moniväriesitteiden ja itse-tuotetun tutkimusmateriaalipinojen kanssa. Ja kun järjestön mediastratégia menee pieleen, sillä ei ole varaa pistää peliin mainoskampanjaa asiansa puolesta.

Nämä tosiasiat huomioonottaen, järkytys oli melkoinen kun Suomen tutkivan journalismin yhdistyksen puheenjohtaja väitti kuulijakunnalleen syksyllä 97 Otavan opiston mediakoulutuksessa, että tiedottajatahon taloudelliset resurssit eivät vaikuta sen mahdollisuuksiin saada sanomaansa läpi tiedotusvälineissä. Shellin ja Kolumbian intiaanien mahdollisuudet kertoa tiedotusvälineiden kautta tilanteestaan maailmalle ovat tämän tulkinnan mukaan yhtäläiset. Mielipiteiden ollessa tällaisia tutkivan journalismin kärkijoukoissa en enää kummastele miksi tiedotusvälineiden valta linja tuntuu olevan niin kaukana kriittisen tiedonvälityksen ihanteista.

Kuinka vahvoista tehdään heikkoja ja heikoista vahvoja

Tiedotusvälineiden erikoisominaisuuksiin kuuluu taito saada heikot näyttämän vahvoilta ja vahvat heikoilta ja näin vaikeuttaa heikkojen oloa entisestään. Pakolaiset, homot, ympäristönsuojelijat ja nuoret vegaanit saadaan vuorotellen näyttämään tavallisen ihmisen silmissä uhkaavilta ja voimakkailta. Keinot tähän ovat yksinkertaiset. Perinteisiin pelkoihin vetoaminen

“Miten voidaan syyllistää toimittajaa siitä, että hänellä on väärä näkökulma, se on yhtä oikea kuin muidenkin. Sehän on eläinaktivistien omaa argumentointia vastaan, ettei joku saisi tuoda omaa näkökulmaansa esille.”

toimittaja Maiju Kaajakari

uppoaa ihmisiin ilman sen kummempia perusteluja. Kun nuorista eläinten suojelijoista kertovaan juttuun upottaa sellaisia ilmaisuja kuin soluttautuminen, ulkomaiset johtajat ja tuntemattomasta lähteestä tuleva rahoitus, on negatiivinen ja pelokas suhtautuminen liikkeeseen taattu, vaikka mitään konkreettista ei näiden ilmaisujen taakse kätkeytyisikään. Tai kun toimittaja kirjoittaa kuten Kauko Kangas *Karjalan heilissä* (30.11.1997): “Aktivistit ovat lehtikirjoituksin ja televisio-ohjelmien kautta syöttäneet paikkaansa pitämättömiä väitteitä ja suoranaisia valheita

Suomen metsätaloudesta”, alkavat media ja metsäteollisuus näyttää vahvojen ympäristönsuojelijoiden uhreilta.

Toinen huomiota herättävä piirre valtamedian toimintakulttuurissa on uskollinen sinivalkoisten linssien läpi katselu. Harvoin on mediassa kritisoitu Greenpeacen toimia norjalaisten hylkeenpyytäjiä kohtaan. Myös sademetsien suojelun tarpeellisuudesta vallitsee melkoinen konsensus. Lehtikuvat kuuttien päätä nuijilla hajoittavista norjalais-teurastajista ja mustista miehistä kaskeamassa sademetsää ovat tavallisia. Kovankaan turkistarhakeskustelun aikana ei lehtiä ole kuitenkaan kiinnostanut julkaista kuvia turkiseläinten lopettamisesta tai nahonnasta ja kotimaisten metsien suojelijat kantavat, kiitos median, ikuista isänmaan petturin ja hihhulin viittaa yllään.

Suomalaisten järkyttyä eläinkuljetusten karmeasta tilasta Euroopassa talvella 1997 kiirehtivät toimittajat valaisemaan kansalle suomalaista tilannetta. *Helsingin Sanomat* noudatti samaa kaavaa kuin niin monet muutkin tiedotusvälineet ja selvitti Suomen eläinkuljetusten tilan haastatteleamalla

– ainoastaan – Elintarvikealan kuljetusyrittäjien yhdistyksen edustajaa: “Suomalaiset noudattavat säännöksiä heti ja tunnollisesti”, toimitusjohtaja Eino Simonen vakuutti (HS 13.3.1997). Lehti totesi myös, että “Eläimiä kuljetetaan Suomessa nykyisin vähintään yhtä mukavasti kuin ihmisiä, ellei paremminkin”. Näin olivat suomalaiset eläinten kuljettajat vakuuttaneet. Seuraavalle Pietarin matkalle voisi siis tilata työpaikan porukalle teurasauton matkalinjan auton sijaan. Kohteluhan on niissä tunnetusti parempaa kuin ihmisten kuljetusvälineissä...

Edellisen artikkelin kaltaiset värivalokuvat ja palstamillimetrit huusivat poissaolollaan, kun muutamien kuukausien kuluttua täytyikin raportoida suomalaisissa eläinkuljetuksissa kuolleista kokonaisista eläinlasteista ja muista lukemattomista puutteista, mm. kaluston täydellisestä riittämättömyydestä uusien vaatimuksien edessä. Toimittajat olivat “yllättyneitä”, heidän mielestään suomalaisten eläinkuljetusten tasoa oltiin aina pidetty kovin hyvänä.

Itsekorjaavaa tiedonvälitystä?

Kun väitetään, että suomalaista tiedonvälitystä ei hallitse yhtenäinen blokki vaan kyseessä on moniarvoinen vapaa tiedonvälitys, tulisi tästä seurata, että tiedonvälitys olisi itsekorjaavaa. Tällä tarkoitan sitä, että yhden tai useamman vaikutusvaltaisen tiedotusvälineen laskettua liikkeelle virheelliseksi todettua tietoa muut korjaisivat tapahtuneen virheen uutisoimalla tapahtuneesta toisin. Näin ei kuitenkaan yleensä tapahdu.

Maan ystävät -järjestöstä esitettiin TV 1:n dokumentissa 7. marraskuuta 1997 tieto, jonka mukaan yhdistys rahoittaa laitonta EVR-toimintaa valtionapurahoillaan. Tieto ei pidä paikkaansa, minkä myös ympäristöministeriön edustaja oli kertonut toimittajalle. Toimittaja uskoi kuitenkin mieluummin omia tietolähteitään, vaikka häntä myös kehoitettiin tutustumaan järjestön täysin avoimeen tilinpitoon. Maan ystävät on tehnyt teemaa sivuten useita lehdistötiedotteita, mutta niitä ei ole noteerattu tiedotusvälineissä.

Kun eläinaktivistit päättivät järjestää kerrankin täysin rauhallisen, ehdottoman väkivallattoman mielenosoituksen ilman ainuttakaan huutoa tai juoksuaskelta (toukokuussa 1996), ja myös tekivät sen, valtakunnan lehdistössä levitetyn uutisen mukaan eläinaktivistit olivat kuitenkin jälleen käsi-risyssä poliisien kanssa. Muunlaista tietoa tapahtumasta ei esitetty.

Tapahtuneen seurauksena nuoret ovat olleet entistä epämotivoituneempia järjestämään rauhallisempia aktioita, koska näitä seuraava uutisointi on identtistä kovempien kahakoiden kanssa. Todella rauhallinen toiminta (se-

minaarit, katutapahtumat jne.) eivät yleensä edes ylitä uutiskynnystä, koska niistä ei ole ”uutiseksi”. Sama tilanne on metsänistutushankkeiden, rauhanaktioiden ja muun rauhanomaisen kampanjoinnin kanssa. Julkisuutta ei tipu lainkaan tai se on minimaalista verrattuna ”kovaan toimintaan”. On esitetty syytöksiä, että nuoria ei kiinnosta muu kuin pörröketut. Väittäisinpä, että toimittajat ovat niitä, joita ei jaksa kiinnostaa muu kampanjointi kuin kettuilu. Tässä tilanteessa otteiden koventumista ei voida pitää yksinomaan nuorten valintana. Jos pienten ja heikkojen puhe ei kuulu, heidän täytyy huutaa.

Monien totuuksien etsintä

Vain yhtä totuutta ei mistään asiasta ole olemassa. Valtamedian kautta kuitenkin monista kysymyksistä leviää ihmisille totuus, siis vain yksi sellainen. Kriittisen journalismin – eli rehellisen journalismin – toteutuminen tarkoittaisi mielestäni sitä, että luettuasi aamun kolme sanomalehteä, kaksi iltapäivälehteä, kuunneltuasi radiouutiset neljältä kanavalta ja katsottuasi kolmet eri aamu-uutiset, et tietäisi kaikista päivän aiheista totuutta. Tällä hetkellä tiedät. Toivoisin, että jonain päivänä voisin seurata niitä viestimiä, joita jokainen suomalainen seuraa ja kuulla kustakin tapahtumasta monta totuutta. Hivenen monipuolisemman ja ristiriitaisenkin kuvan antaminen maailman tapahtumista ei varmasti suistaisi ihmisiä raiteiltaan, vaan ehkä ohjaisi pohtimaan kuulemaansa tai lukemaansa.

Tämän monipuolisemman totuuden selville saaminen merkitsee sitä, että pitää kuunnella niitäkin, jotka puhuvat hiljaa tai huutavat rumasti. Jos nuori makaa bussin edessä kurassa ja ravassa kello kuusi aamulla tai kolumbialainen intiaanikansa marssii yhdessä rotkoon ei kyseessä ole välttämättä joukkohysteria tai syrjäytyminen normaalielämästä – selitys, joka tuntuisi mukavan helpolta. Toimintaan voi olla todellinen syy, jota voisi kysyä toimijalta itseltään, ennen kuin on liian myöhäistä.

Salla Tuomivaara on sosiologian opiskelija ja kansalaisaktivisti sekä Tampereen Maan ystävien työntekijä.